

Tarihi Eser Kaçakçılığı Konferansı'nda bir ihbar:

Elmalı'da çıkarılan define 800 milyon liraya satıldı

Konferansta konuşan İstanbul Arkeoloji Müzeleri eski Müdürü Dr. Nuşin Asgari: Yurt dışındaki büyük talep sürdükçe gizli kazılar ve geçmişimizin yok edilmesi sürecektir. Yasalara, küçük bir değişiklikle ödünç verme konusunda bir esneklik getirilirse yurtdışındaki kültür değerlerine olan açlığa bir parça olsun gem vurulmuş olur.

ERHAN AKYILDIZ

İstanbul Arkeoloji Müzeleri eski Müdürü Dr. Nuşin Asgari'nin Türk Tarih Kurumu'nda verdiği "Tarihi eser kaçakçılığı" ile ilgili konferansta konuşan Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu, "üç yıl önce Elmalı'da köylülerin çok değerli bir define bularak 240 milyon liraya sattıklarını, aynı definenin İstanbul'da 800 milyon liraya alıcı bulduğunu" belirterek, "Kaçırılan definenin sonu şimdilik meçhul, ilgililere haber veriyorum" dedi.

Prof. Bayburtluoğlu'nun, Dr. Asgari'nin konferansından sonra yaptığı bu ihbar üzerine bir konuşma yapan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Dr. Nurettin Yardımcı ise, "1970'li yılların başlarında Elmalı'da kazı komiseriydim. Kaçakçılıkla ilgili çeşitli ihbarlar yapıyordu. Kaçakçılığı yapan belediye başkanıydı, evini bastık, bazı eserler çıktı. Böyle ihbarlar yapıyor. Prof. Bayburtluoğlu'nun ihbarı da böyle, yalnız biraz geç kalmış bir ihbar" dedi. Bunun üzerine Prof. Bayburtluoğlu, "Zamanında size rapor ettim" dedi.

Dünya Müzeler Haftası kapsamında, Türk Tarih Kurumu'nda düzenlenen "Eski eser kaçakçılığı" konulu konferansta konuşan Dr. Nuşin Asgari ise, kaçakçılığın nedenleri, yurtdışında yarattığı tahribat ve bunun önlenmesi için neler yapılması gerektiği konusunda konuştu.

Kaçırılan her tarihi eserin, tarihimizin zincirinden koparılan bir halka olduğunu belirten Dr. Nuşin Asgari, "Kaçakçılığın gizli kazıları teşvik ettiğini, bunun da eserlerin kültür belgesi olma özelliklerini yitirmesine neden olduğunu" söyledi.

Ege ve Akdeniz koyları tarihi eser kaçakçıları için bir cennet

İZMİR, (Cumhuriyet Ege Bürosu) — Türkiye'de eski eser kaçakçılığının baş merkezlerinin Van, Adana, Antalya, Konya, Amasya, İzmir ve İstanbul olduğu belirtilerek, "eski eser kaçakçılığında en çok tercih edilen yolun deniz yolu olduğu" vurgulandı. Türkiye'de turizmin başlamasıyla eski eser kaçakçılığının da başladığı bildirilerek, "yat turizmine açılan Ege ve Akdeniz koylarının kaçakçılar için cennet durumunda olduğu" savunuldu.

İzmir Röle ve Anıtlar Müdür Yardımcısı Gıyasi Öztürk, Türkiye'de Fatih dönemine kadar uzanan eski eser kaçakçılığının Cumhuriyet döneminde önlendiğini, ancak 1946 yılında turizm döneminin başlaması ve yardım heyetleriyle birlikte yeniden başladığını söyledi. Türkiye'deki eski eser kaçakçılığının baş merkezlerinin Van, Adana, Antalya, Konya, Amasya, İzmir ve İstanbul olduğunu belirten Gıyasi Öztürk, "Muş, Bitlis ve Kars'tan kaçırılan Urartu eserleri Van'da baş bayide toplanmakta, buradan İzmir, İstanbul veya Antalya'dan yurt dışına kaçırılmaktadır. Eski eserler Güneyde Suriye ve Arap ülkeleri yoluyla İspanya ve ABD'ye götürülmektedir. Güneydoğu illerimizden kaçırılan eserler, en çok Adana'da toplanmaktadır. En çok eser toplanan ve kaçırılan yerler ise İzmir, İstanbul ve Adana'dır" biçiminde konuştu. 12 Eylül'den sonra kaçakçılık yolunun değiştiğini belirten Gıyasi Öztürk, günümüzde en çok tercih edilen yolun deniz yolu olduğunu vurgulayarak sözlerini

URARTU KAZANI — Altıntepe kazısında çıkarılan bir Urartu kazanı, bugün Ankara Müzesi'nde sergileniyor. Aynı kazanın ikizi denemek kadar bir benzeri de Karlsruhe Müzesi'nde. Yalnızca "Urartu eseri" denilen kazanın nereden ve hangi yolla gittiği ise her zaman olduğu gibi bilinmiyor.

Bu yüzden eser kaçakçılığına karşı olduklarını vurgulayan Asgari, "Ülkelerin geçmişlerinden koparılmaları zararlı olduğu kadar üzücüdür de..." dedi.

Topraklarımızda bulunan tarihi eserlerin korunmasına ilişkin, 1900'li yılların başından beri alınan yasal önlemlerin de yetersizliğine değinen Dr. Asgari, ülkemizden kaçırılan çeşitli eserlere ilişkin örnekler verdi; "New York Definesi" diye adlandırılan İkiztepe buluntularından, "Kumluca Definesi"nin büyük bir bölümünün "Dumbarton Oaks" adlı bilimsel bir kurumun elinde olduğundan, 137 parça altın eserden oluşan "Boston Definesi"nin de geçmiş yıllarda Kapalıçarşı'da antikacılık yapan Yorgo Zakos adlı bir Rum tarafından yurtdışına kaçırılmış olabileceğinden söz etti.

şöyle sürdürdü:

"Interpol sayesinde günümüzde büyük eserler kaçırarak çok zor. Yükte hafif, pahada ağır eserler tercih ediliyor. Günümüzde yat turizmine açılan Ege ve Akdeniz koyları kaçakçılık için adeta bir cennet görünümünde. Yatlarıyla gelen turistler gönüllerince eğlenirken, eski eserler de kaçıyorlar. Bazıları daha güvenli bir yol izliyorlar. Karasularımızın bitiminde yerli işbirlikçilerden eserleri teslim alıyorlar."

Bugüne kadar yapılan müze soygunlarından, soyguncuların büyük kent müzeleri yerine korunmasız, kıyıda köşede kalan, telefonsuz ve ulaşımı zor müzeleri tercih ettikleri ve satılması daha kolay eserleri kaldıkları görüldüğünü belirten Öztürk, bu arada eski eser bulanlara ve müzelerle getirenlere para verilmesine de karşı olduğunu söyledi. Gıyasi Öztürk, bu konuda şu görüşlere yer verdi:

"Biz eski eser bulanlara Avrupa ve ABD'de olduğu gibi yüksek fiyatlar veremiyoruz. Aslında bu eserler devletin malıdır ve devletin malı yine devlete satılıyor. Öte yandan eseri bulan ve müzeye getiren kişi gerçekten eseri bulan kişi mi, aracı mı, yoksa işbirlikçi mi? Kayıtlara baktığımızda müzelere eser getirenlerin yüzde 70'i aynı kişiler. Eserleri hep aynı kişiler mi buluyor? Müzeler eski eser getiren kişinin iyi etüt edilmesi gerekiyor. Getirdiği birkaç kandille gözümüzü mü boyuyor, yükte hafif pahada hafif şeyleri mi getiriyor?"

1963 yılında İzmit'teki bir temel kazısında ortaya çıkan Helenistik döneme ait mezarda çıkan altın süs takılarının bir bölümünün yurtdışına kaçırıldığını da belirten Asgari, üzerinde Zafer Tanrıçası Nike'nin bulunduğu bir küpenin benzerinin Richmond Virginia Müzesi'nde olduğunu söyledi. Burdur yakınlarındaki Düver'de bulunan bir antik yapıya ait kilden kabartmaların ise dünyanın dört bir yanına dağıldığını, bunlardan yalnızca 43 tanesinin 1964 yılında, Birmingham Müzesi'nce satın alındığını belirtti.

Avrupa ve Amerika'daki birçok müze ve koleksiyonerlerin katalogları incelendiğinde, içlerinde çok sayıda Anadolu kökenli esere rastlanabileceğini, bu eserler çevrelerinden koparıldığı için yalnızca "Doğu Yunan", "Urartu", "Hitit" gibi ait oldukları uygarlıkların genel adlarıyla anıldıklarını, bu nedenle bazı yanlış tarihsel değerlendirmelerin de olduğunu söyledi.

Yatak altındaki lahit parçaları

1973 yılında Perge'de bulunduktan sonra parçalanarak kaçırılan Herakles Lahdi'nin dünyanın dört bir yanına dağılan parçalarının birleştirilmesi için yoğun bir çaba harcadığını da belirten Asgari, şunları söyledi:

"1973 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne bir ihbar geldi. Kapalıçarşı'da antikacılık yapan bir şahsın babasının evinde yatağın altında lahit parçaları bulundu. Biz lahdin öteki parçalarının bulunması için araştırmalarımızı sürdürürken, Antalya Müzesi'nden lahdi bulduk diye haber geldi. Olay şöyle gelişmiş: Bir köylü gelmiş Perge'den, size lahdin yerini gösteririm, demiş. Sonradan öğrendik ki, lahdi bu çiftçinin kardeşi bulup 3 milyona satmış, kendisine traktör almış. Ağabey traktöre ortak olmak isteyip de olamayınca ihbar etmiş. Şimdi bu lahde ait iki parçanın geri alınması için 35 milyon lira istiyorlar."

Nuşin Asgari'nin tarihi eser kaçakçılığında çeşitli örneklerle süslediği konferans, çoğunluğunu Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğrenci ve öğretim üyelerinin oluşturduğu izleyiciler tarafından ilgiyle izlendi.

Halk bilinçlendirilmeli

Doktor Asgari, konferansın sonunda kaçakçılığı önleyici önerilerini de şöyle sıraladı:

"Öncelikle mevcut imkânlar en iyi şekilde kullanılarak halkın tarih ve tarihi eserler konusunda bilinçlendirilmesi gerekir. Kanun maddelerinin yol gösterici olduğu, eser yağmasının için cezalandırıldığı anlatılmalı.

Yurtdışındaki müze ve koleksiyoncuların eser alım satımlarını izleyecek deneyimli bir ekip oluşturulması ve edindiği bilgileri sığağına Türkiye'ye rapor etmesi gerekir. Yabancılarla verilen kazı izni, daha iyi araştırılarak, bir silah olarak kullanılmamalı, adı kaçakçılığa karışan kişi ve kuruluşlara bu izin verilmemelidir. Gümrük kontrolleri iyi yapılmalıdır. Bunlar akla gelebilecek ilk önlemlerdir. Ancak, yurtdışındaki büyük talep sürdükçe gizli kazılar ve geçmişimizin yok edilmesi sürecektir. Devletin sıkı kontrolünde yapılacak kiralama ve ödünç verme yöntemi de, tarihi eserlere olan dış talebin karakterini değiştirebilir. Sergileme için yasalar şu anda müsait, küçük bir değişiklik ile ödünç verme konusunda da bir esneklik getirilebilir. Böylece yurtdışındaki kültür değerlerine olan açlığa bir parça olsun gem vurulmuş olur."

Ödenek kaldırıldı

Dr. Asgari'den sonra kürsüye gelen Ord. Prof. Ekrem Akurgal da, "Asgari'nin söylediklerine bütünüyle katıldığını" belirttikten sonra şunları söyledi:

"Kurtarma kazıları hızla sürdürülmelidir. Daha önce müzelere eser alımı için verilen ödenek şimdi kaldırılmıştır. Bu, yeniden konulmalıdır. Devlet bu parayı verecek güçtedir. Bu verilirse, kaçırılan eserlerin geri alınması için ödenecek milyonlarca liraya gerek kalmaz."